

SÂ'İB-İ TEBRÎZÎ VE TÜRKÇE ŞİİRLERİ

Ahmet KARTAL*

ÖZET

Sâ'ib-i Tebrîzî, yazdığı Farsça eserlerle İran edebiyatında birinci derecede yer işgal eden Türklerden biridir. Sebki Hindî'nin önemli temsilcilerindedir. İran'dan ziyade Hindistan, Afganistan ve Türkiye'de şöhret kazanmış, büyük üstat olarak tanınmış ve muakıplar bulmuştur. Farsça şiirlerinin yanında Türkçe şiirler de yazan Sâ'ib, XVII. asrın en önemli şâirlerindedir. Ancak Türkçe şiirleri, Farsça şiirlerine nazaran oldukça azdır. Bu şiirler gerek kemiyet, gerekse mahiyet yönünden Farsça şiirlerinden oldukça farklıdır. Türkçe şiirlerin büyük çoğunluğu, Nevâî, Fuzûlî, Habîbî ve Hatâî'ye nazîre olarak yazılmıştır. Bu çalışma ile, Sâ'ib-i Tebrîzî'nin Türkiye, Azerbaycan ve İran'da yapılan üç farklı yayını Türk okuyucusunun dikkatine sunulmuştur. Türkiye'de bilinmeyen Türkçe 4 gazel ile bir beyit de Türk ilim âlemine tanıtılmıştır.

Anahtar kelimeler:

Sâib-i Tebrîzî, Türkçe şiir, Türk, gazel.

Sâ'ib-i Tebrîzî, Hakanî-i Şîrvânî (ö. 1198), Nizâmî-i Gencevî (ö. 1212-14?), Mevlânâ Celâlüddîn-i Rûmî (ö. 1273) ve Emîr Hüsrev-i Dihlevî (1253-1324) gibi yazdığı Farsça eserlerle İran edebiyatında birinci derecede yer işgal eden Türk asıllı şâirlerden biridir. Sâ'ib-i Tebrîzî, İran edebiyatında yeni bir üslûbun kurucusu olmasına rağmen İran'dan ziyade Hindistan ile Türkiye'de şöhret kazanmıştır.¹ Farsça şiirlerinin yanında Türkçe şiirleri de bulunan Mîrzâ Muhammed b. Mîrzâ Abdurrahîm Sâ'ib XVII. asrın en önemli şâiridir.

Sâib, yaklaşık olarak 1012/1603-4 tarihinde Tebriz'de doğdu.² Ailesi, kendisi henüz çok küçük iken Şâh I. Abbâs (995/1037-1587/1628)'in emri

* Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

¹ Ahmed Ateş, *İstanbul Kütüphanelerinde Manzum Farsça Eserler I (İstanbul ve Nuruosmaniye Kütüphaneleri)*, İstanbul 1968, s. 513.

² Sâ'ib'in şu beyti, onun Tebriz'de doğduğunu göstermektedir.

ile, Tebriz'den Isfahan'a göçtü. Sâ'ib burada yetişti. Çok erken yaşlarda Mekke'ye Hac farızasını yerine getirmek için giderken, Anadolu'ya gelmiş, Konya'da Mevlânâ'nın saadet-penâhında hizmet-i ziyârete mülâzım olmuştur. Buradan tekrar "me'zûnen" ve "müstahlefen" Tebriz'e gitmiştir.³ Ancak bu sebeple çeşitli iftiralara maruz kaldığı için Hindistan'a giderek Hind-Türk imparatoru Şâh Cihân'ın maiyetine girdi. Sâ'ib, 1042/1632-33 tarihinde babasıyla İran'a döndü. Safevîlerden Şâh II. Abbâs zamanında (1052/1077 – 1642/1677) Sâ'ib 'melikü's-şu'arâ' oldu ve 1059/1649'da bu hükümdarın Şâh Cihân ile savaşını ve Kandehar'ı zaptını manzum olarak anlattı. Şâh Süleyman 1077/1667'de tahta çıkınca, ona takdim ettiği cülus kasidesinin ilk beytinde kullandığı tabirler dolayısıyla hükümdarın gözünden düştü. Sâ'ib, son zamanlarında Anadolu'ya geldi. Dönüşünde, Isfahan'da bir Mevlevî tekkesi açarak ölümüne kadar (1087/1676-77) kendi köşesinde sakin bir hayat geçirdi.⁴

Çok verimli şâir olan Sâ'ib'in şiirlerinin 40.000,⁵ 80.000⁶ veya 100.000⁷ beyit olduğu söylenir. Hatta 200.000 beyit olduğu iddia edilir.⁸ Nasr-âbâdî, Sâ'ib'in yaklaşık 120.000 beyti olduğunu⁹ söylerken, Muhammed Ali Terbiyet ise, onun yaklaşık 120.000 beytini gördüğünü belirtir.¹⁰ Sâ'ib'in bu şiirlerinin ekseriyeti gazellerden ibarettir. Muhammed Kahraman tarafından neşredilen Sâ'ib divanında 7015 Farsça,¹¹ 19 Türkçe¹² olmak

Sâ'ib ez-şehr-i pâk Tebrîz est

Hest Sa'dî ger ez gol-i Şîrâz (Hamid Araslı, *Sâ'ib-i Tebrîzî*, Bakü 1946, s. 7). Tercümesi: "Sa'dî Şîrâz gülünden ise, Sâ'ib pak (temiz) olan Tebrîz şehrendir."

³ Esrâr Dede, *Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevlevîyye*, (Hzr. İlhan Genç), Ankara 2000, s. 282-3.

⁴ Sâ'ib'in hayatı hakkında geniş bilgi için bak. Muhammed Ali Terbiyet, *Dânişmendân-i Âzerbaycan*, Tehrân 1314, s. 217-26; Muhammed Deyhîm, *Tezkire-i Şu'arâ-yi Âzerbaycan – Târih-i Zindegî vü Âsâr*, II, Tebrîz 1367, s. 351-81; Mîrzâ Muhammed Tâhir-i Nasr-âbâdî, *Tezkire-i Nasr-âbâdî*, (Bâ-Tashîh u Mukâbele: Vahîd-i Destgirdî), 1361, s. 217-20; Şibli-i Nu'mânî, *Şi'ru'l-acem yâ Târih-i Şuarâ ve Edebiyyât-i Îrân*, (Tercüme-i Seyyid Muhammed Takî Fahr-i Dâi-yi Geylânî), III, Tehrân 1368, s. 158-71; Zebîhullah Safâ, *Târih-i Edebiyyât der-Îrân*, III/2, Tehrân 1364, s. 1271-84; Ali NihatTarlan, *İran Edebiyatı*, İstanbul 1944, s. 121-3; Tahsin Yazıcı, "Sâib" Mad., *İslâm Ansiklopedisi*, C. 10, s. 75-77.

⁵ Şemseddin Sâmî, *Kâmûsu'l-a'lâm, Tıkubasım/facsimile*, IV, Ankara 1996, s. 2933.

⁶ Zebîhullah Safâ, *a.g.e.*, s. 1277.

⁷ Ahmed Ateş, *a.g.e.*, s. 514.

⁸ Ahmed Ateş, *a.g.e.*, s. 514.

⁹ Mîrzâ Muhammed Tâhir-i Nasr-âbâdî, *a.g.e.*, s. 218.

¹⁰ Muhammed Ali Terbiyet, *a.g.e.*, s. 222.

¹¹ Muhammed Kahraman, *Dîvân-i Sâ'ib-i Tebrîzî*, I-V Cilt, 1370, s. 1-3423.

üzere toplam 7034 tane gazel yer almaktadır. Elde bulunan divanlar Sâ'ib'in bütün şiirlerini ihtiva etmez. Bunlar bazı kişiler tarafından tertip edilmiş seçme divanlardır. Sâ'ib'in de bizzat kendisinin şiirlerinden seçip oluşturduğu ve her bölümüne özel ad verdiği divanlara da rastlanmaktadır. Bu divanlarda Sâ'ib, sevgilinin uzuvlarını işleyen bölüme “mir'âtü'l-ce-mâl”, ayna ve tarak ile ilgili bölüme “ârâyîş-i nigâr”, şarapla ilgili bölüme “meyhâne”, gazellerinin seçilen matla beyitleri ile ilgili bölüme ise “vâcibü'l-hıfz” adını vermiştir.¹³

Sâ'ib'in divanından başka *Kandahâr-nâme* ve *Mahmûd u Ayâz* isimlerinde iki mesnevîsi vardır.¹⁴ Ayrıca Sâ'ib'in kendi şiirleri ile gazellerinin matlalarından ve sekiz yüz kadar kendisinden önce gelen veya muasırı olan şairlerin şiirlerinden seçilmiş 25 bin beyitlik “Beyâz” adını verdiği bir eseri daha vardır.¹⁵

Sâ'ib, şiirde yeni bir tarz ve üslûp geliştirerek çığır açmış büyük bir şairdir.¹⁶ Onu nazmındaki “külfet”ten ve atasözlerinin çokluğundan dolayı eleştiren Ziyâ Paşa bile:

Vâdi-i cedîd açdı Şâ'ib

Buldı nice nükte-i münâsib¹⁷

demiştir.

Sâ'ib yaşadığı devirden itibaren iki üç asır, özellikle Hindistan, Afganistan ve Anadolu'da büyük üstat olarak tanınmış, sevilmiş ve muakıplar bulmuştur.¹⁸ Ancak İran'da bu kadar tanınıp sevilmemiştir. Nitekim *Mecma'u'l-fusehâ*'da, şairlikte tarzının “garip” düştüğü belirtilir.¹⁹ Hindistan'da yazılan tezkirelerden *Şem'-i Encümen* ona “gazel yazarların imamı, şairlerin allâmesi” vasfını verir. *Hızâne-i Âmire*'de onu “üç şiir peygamberinin (Firdevsî, Enverî, Sa'dî) dördüncüsü” olarak kabul eder. Servâzâd,

¹² Muhammed Kahraman, *a.g.e.*, V, s. 3425-45.

¹³ Muhammed Alî Terbiyet, *a.g.e.*, s. 221.

¹⁴ Muhammed Alî Terbiyet, *a.g.e.*, s. 221; Abdülhuseyn-i Zerrînkûb, *Seyri der-Şi'r-i Fârsî*, Tehrân 1371, s. 137.

¹⁵ Muhammed Alî Terbiyet, *a.g.e.*, s. 221; Muhammed Deyhîm, *a.g.e.*, s. 354.

¹⁶ Zebîhullah Safâ, *a.g.e.*, s. 1277; Hermann Ethé, *Târîh-i Edebiyât-ı Fârsî*, (Trc.: Rızâzâde Şafak), Tehrân 1337, s. 199.

¹⁷ Önder Göçgün, *Ziyâ Paşa'nın Hayatı, Eserleri, Edebî Şahsiyeti ve Bütün Şiirleri*, Ankara 1987, s. 99-100.

¹⁸ Meserret Dirîöz, “Sâib'in Türkçe Şiirleri”, *Türk Kültürü Araştırmaları*, Yıl: XVI/1-2, Ankara 1977-1978, s. 280.

¹⁹ Hamid Araslı, *a.g.e.*, s. 12.

“söz güneşinin şühud âleminde nurlarını yaydığı sabahtan bu zamana kadar dönen dünya bu kadar kudretli bir mana yaratan vücuda getirmemiştir.” der.²⁰ Şiblî-i Nu'mânî, şiir ve şairliğin İran'da Rûdekî ile başladığını, Sâ'ib ile son bulduğunu ifade eder.²¹ Muallim Nâcî de, *Lügat-i Nâcî* isimli sözlüğünde Sâ'ib'den bahsederken “Dîvânı Rûmda en ziyâde şöhret bulan devâvîn-i Fârisiyyedir. Hatta evveleri Hâfız gibi tadrîs olunurdu”²² der. E. Brown ise, Sâ'ib'in Anadolu ve Hindistan'da son derece sevilen bir şâir olduğunu ancak vatanında bu kadar sevilmediğini söyler.

Anadolu'da Nâbî dahil, birçok şairlerimiz onun gazellerini tahmis ve tanzir etmişlerdir.²³ XVII. asır şairlerinden Şehrî, Sâ'ib'in:

Ne ihtiyâc ki şâķî vire şarâb sene
Ki öz piyâlesini virdi âfitâb sene

matlalı gazeline (bak. gazel I) şu nazireyi söylemiştir:

Gelürse keşret-i nezzâreden hicâb saña
O demde surh-ı ruyun yeter nikâb saña²⁴
Nic'etsün âyîne mihr-i ruhuñla aķsini fark
Sen âfitâba müşâbihsin âfitâb saña
Şerâre-veş iderüm düde-i cigerden red
Ger cylemezse eşer âh-ı şu' le tâb saña
O âb u tâbuña var ârižuñda keşf eyler
Olursa ķalb-i tabanda olur niķâb saña
Mey-i teġâfûl nûş itme girme ķanımızza²⁵
Siyâh mesti-i çeşmüñ yiter sirâb saña
Şad âferîñ ġazel-i Rûmiyânuña Şâ'ib
Ki virdi Şehrî dü-şad şevķi ile cevâb saña²⁶

Koca Râġıb Paşa ise şu mısraında Sâ'ib tarzında şiir söylediğini ifade eder:

Ėased ki Râġıba hep fikr-i Şâ'ibâne düşer²⁷

²⁰ Ali Nihat Tarlan, *a.g.e.*, s. 122.

²¹ Şiblî-i Nu'mânî, *a.g.e.*, s. 158.

²² Muallim Naci, *Lügat-i Nâcî*, İstanbul 1987, s. 507.

²³ Meserret Diriöz, *a.g.m.*, s. 280.

²⁴ Bu mısraın vezni bozuktur.

²⁵ Bu mısraın vezni bozuktur.

²⁶ *Büyük Türk Klâsikleri*, V, İstanbul 1987, s. 193.

Sâ'ib'in Türkçe şiirlerinin Fars edebiyatına da tesir ettiği görülmektedir. Nitekim Râkım mahlaslı bir şair, Sâ'ib'in:

‘Āşık kanını vesmelü kaçun²⁸ nihân içer
Cevherlü tiğ kı̄n ara peyveste kan içer

matlalı gazeline (Gazel VI), şu beyitle başlayan Farsça nazire yazmıştır:²⁹

Ĥūn-i ‘āşık-rā çu āb ān la‘l-i meygūn mī-ĥored
Āb-rā ne-tuvān çonin ĥorden ki ū ĥūn mī-ĥored³⁰

Hatta Râkım, Sâ'ib'in şiirinin birinci beytinin ikinci mısraını Farsçaya tercüme ederken ona nazire yazdığını açıkça dile getirmiştir:³¹

Īn cevāb-i ān ġazel-i Şā'ib ki Râkım gofte est
Tiğ dā'im āb der-cū dāred ve ĥūn mī-ĥored³²

Sâ'ib, Türk olduğu için, ara sıra anadili ile de gazeller yazmayı ihmal etmemiştir. Ancak onun bu Türkçe şiirleri, gerek kemiyet ve gerekse mahiyet yönünden, Farsça şiirlerinden oldukça farklı bulunmaktadır. Farsça şiirlerine göre çok az sayıda olan bu şiirlerin de çoğu, büyük şairlerimize nazire olarak yazılmışlardır. Mesela, bir tanesi Nevâî ve Fuzûlî'ye (Gazel II), bir tanesi Habîbî ve Fuzûlî'ye (Gazel V), dokuz tanesi Fuzûlî'ye (Gazel I, III, VI, IX, X, XI, XII, XIII, XVI) ve bir tanesi de Hatâî'ye (Gazel XVII) naziredir. Bu şiirler, ilk bakışta umumiyetle Fuzûlî'nin basit birer taklidi gibi görünürlerse de, üzerinde dikkatle durulacak olursa, bu ilk hükmün, doğru olmadığı hemen kendisini gösterir. Ayrıca Sâ'ib bu Türkçe şiirleriyle, Klâsik Türk edebiyatının inceliklerine vakıf bir şair olarak görülür. Sâ'ib'in Türkçe şiirlerinin Farsça şiirleriyle ortak taraflarının olduğu müşahede edilmektedir. Bu şiirlerde de muhtevayı teşkil eden mana, dolu; fikir ve mazmunlar ince; hayaller orijinal ve güzeldir. Bunlarda da ahlâkî ve tasavvufî nükteler, hikmet ve nasihatler beyitlerin başlıca ziynetlerini teşkil eder.³³

²⁷ Muallim Naci, *Osmanlı Şairleri* (Hzr. Cemâl Kurnaz), Ankara 1987, s. 241.

²⁸ Kaşun: kaçın M; kaçın B.

²⁹ Hamid Araslı, *a.g.e.*, s. 19-20.

³⁰ O kırmızı dudak, âşkın kanını su gibi içer. O, kan içtiği gibi, suyu aynı rahatlıkla içemez.

³¹ Hamid Araslı, *a.g.e.*, s. 20.

³² Bu Râkım'ın Sâ'ib'in o gazeline söylediği cevaptır. Su verilmiş cevherli kılıç daima kan içer.

³³ Meserret Diriöz, *a.g.m.*, s. 280-1.

Sâ'ib'in şiiirlerinde "aşk" konusu önemli bir yer tutar. Sâ'ib'e göre aşkın ilk şartı kendi "özün"den geçmektir:

‘Işkın ilk şartı budur Şâ’ib özünden giçesin
Kim özünden giçecek o tapacak burda karar

Şair kendisini aşk muhitinde olan "habâb-ı bî-bâk"e benzetir:

Muḥîṭ-i ‘ışk ara men ol ḥabâb-i bî-bâkem
Ki gitdi başım u başımdadur hevâsı henüz

"Seng-i melâmet"ın değerini "âşık-ı sâdık"ın bileceğini söyleyen şair:

‘Âşık-ı şâdık bilür seng-i melâmet kâdrini
Maḥzen-i sulṭâna lâyıkdur bu yarar daşlar

‘Nâsıh’a, kendisini ‘âkil’ eylemenin mümkün olmadığını söyler:

Men-i Mecnûnı ‘âkil eylemek mümkün degül nâşih
Söz ilen müşg-nâb olan ḳanı ḳan eylemek olmaz

"Mahabbet"ın elden bırakılmamasını isteyen şair, "aşk"ta sebat edilmesini ifade eder:

Maḥabbet işiden el çekme ‘ışk işin şebâtin gör
Ki Ḥusrev taşdın maḥv itmedi Şîrîn nümüdârın

Rakilere daima iltifat eden sevgilinin ayrılığında dolayı âşık daima ah u feryat eder:

Luṭf idersen gerçi sen âğyâra her dem döstüm
Rüz u şeb biz firḳatinle zâr u nâlânız hele

Ancak şair, rakiplerden önce sevgilinin elini öptüğü için mesrurdur:

‘İd-i vaşlına müşerref olmadan âğyâr-ı dūn
Destini būs eyledik biz onla şâdanız hele

Sâ'ib-i Tebrîzî, yer yer sevgilinin kendisine ettiği eza ve cefayı dile getirmiştir:

‘Âşıkın göz yaşına raḥm eylemez ol âfitâb
Ağlamak ilen aparmaz od elinden cân kebâb

Çünkü onların gönülleri Bedaḥşan madeni gibi katıdır:

Leb-i la‘lîn ḡamıdan bes ki udubdurlar ḳan
Ḥūbların daş üregi kân-i Bedaḥşân olmuş

Buna rağmen kavuşma ümidiyle sevgilinin bulunduğu semtte ömrünü geçirir:

Vişāl ümîdine ‘ömrin geçitdi kûyinde
Yetişmez işlerine Şâ’ibin du‘âsı henüz

Ancak rakiplerin hileleriyle karşılaşır:

Meni mekr-i raķīb āvere kıldı yār kûyinden
Çıhardan Ādemi Firdevsden tezvîr-i şeytândur

Sevgiliden ayrı olmanın verdiği acı ve ıstırabı çeken ve yaşayan şair,
herkesin ‘yâr’ının olmasını ister:

Çekmedi bülbül nefes tâ gitdi gül gülzârdan
Hiç kâfir kalmasun yâ Rab cihânda yârsız

Sâ’ib, Doğu edebiyatında âşıkın timsali olan Mecnûn ve Ferhâd ile
kendisi arasında benzerlik kurar:

Men-i hâki ne tenhâ olmuşam Mecnûn kimi rüsvâ
Ki ulduzdan felek seng-i melâmet içre pinhândur
Sipihr-i seng-dil içre men ol Ferhâd-ı ter-destem
Ki âb-ı tîşeden kân-i zümürüd kıldı kühsârın

Sâ’ib’in şiirlerinde yer yer sevgilinin güzellik unsurlarına yer verildiği
de görülmektedir. Şu gazel tamamıyla bu şekildedir:

Elden çıharam zülf-i perişânını görcek
İşden giderem serv-i hırâmânını görcek
Susuzlara ger cân ahıdur çeşme-i hayvân
Men cân virürem çeşme-i hayvânını görcek
Ger bağlamasun il gözini şerm-i ‘izârın
Cândan kesilür hançer-i müjgânını görcek
Reyhân ki nezâket tökülürdi kaleminden
Haţ tîre çeker zülf-i perişânını görcek
Bülbül ki gülün la‘l-i lebinden söz alırdı
Dili dolaşur gonçe-i handânını görcek
Rıdvân ki behiştin yemişi gözine gelmez
Dişler elini sîb-i zenahtânını görcek
Terden haţ-ı reyhân varaķın pāk silibdür
Naķķâş-ı gülistân haţ-ı reyhânını görcek
Gül-reng olur şubh etegi kanlu terinden
Horşid-i ‘izâr-i ‘araķ-efşânını görcek
Müjgânı olub kanlu yaşından reg-i yâķût

Şâ'ib leb-i la' l-i güher-efşânını görcek.

Şâ'ib'in şiirlerinde dikkati çeken noktalardan birisi de, deyim ve ata-sözlerine sıkça yer vermesidir:

‘Âşıkın göz yaşına rahm eylemez ol âfitâb
Ağlamak ilen aparmaz od elinden cân kebâb
 İç di kı an lar ol sitem-ger tâ kebâb itdi meni
 Çekdi oddan intikâmın döne döne bu kebâb
 Bülbül ki gülün la' l-i lebinden söz alırdı
 Dili do la ş ur gönçe-i handânını görcek
 Rıdvân ki behiştin yemişi gözine gelmez
 Di ş ler eli ni sîb-i zenahdânını görcek
 Göz yaşı pāk eyliyir sîneden hasret tozunı
 Etek ile silinen âynada hiç toz mu kıalar
 Ârif insân hara gitse kıayıdar tez vaţana
 Şem‘ bir yerde yanar şu‘ lesi etrâfa uçar

Şâ'ib-i Tebrîzî'nin 22 tane gazel nazım şekliyle söylenmiş Türkçe manzumesi, bir tane ise, Hind sultanına mağlup olan Nedr Muhammed Han için söylenmiş beyti vardır. Beyit sayılarına göre gazelleri şu şekilde gösterebiliriz:

3 beyitli: 1; 4 beyitli: 1; 5 beyitli: 3; 6 beyitli: 1; 7 beyitli: 6; 8 beyitli: 3; 9 beyitli: 3; 10 beyitli: 2; 11 beyitli: 2. Üç beyitten oluşan gazelin eksik olduğu görülmektedir.

Şâ'ib, 22 gazelin 19'unda redif kullanmıştır. Redifler kendisini ek; ek, kelime; kelime; çekimli fiil ve kelime grubu şeklinde göstermektedir.

Gazelerde 4 aruz bahri ve 6 aruz vezni kullanılmıştır. Bunlar şunlardır:

R e m e l B a h r i :

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün 13
 (Fa'lün)

Fâ'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün 1
 (Fâ'ilâtün)

M ü c t e s B a h r i :

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün 2

H e z e c B a h r i :

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün	2
Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün	2
Muzârî Bahri:	
Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün	2

Tek beyit ise aruzun Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün kalıbıyla söylenmiştir.

Sâ'ib'in şiirleri vezin, kafiye ve redif bakımından hemen hemen kursesuz, söyleyişi rahattır. Şiirlerinde edebî sanatlara ise fazla rastlanmaktadır.

Türkçe Şiirlerin Yayınlanmasında İzlenen Metot

Sâ'ib'in Türkçe şiirlerinin üç farklı neşrini elde ettik. Bunlar Türkiye'de Meserret Diriöz,³⁴ Azerbaycan'da Hamit Araslı³⁵ ve İran'da Muhammed Kahraman³⁶ tarafından yayımlanan neşirlerdir. Bunlardan Meserret Diriöz ve Muhammed Kahraman tarafından yapılan yayımlar tenkitli metin olarak hazırlanmıştır. Biz şiirleri yayımlarken Muhammed Kahraman tarafından Farsça divanın sonunda ayrı olarak ve "Gazelhâ-yi Turkî" başlığı altında verilen Türkçe şiirleri aldık ve (K) harfi ile gösterdik. Bu neşri esas olarak almamızın sebebi, hem neşrin tenkitli olması hem de yazıldığı Azerî Türkçesinin dil hususiyetlerini yansıtmasıdır. Okuyucunun her üç neşri görmeleri amacıyla Meserret Diriöz (M) ve Hamit Araslı (B) tarafından yayımlanan şiirlerin, Muhammed Kahraman tarafından yayımlanan şiirlerden farklarını dipnotlarda gösterdik. Bu şiirlerin yer aldığı yayımlar ile sayfa numaralarını, "gazel" ve "beyit" başlıklarının altında ve parantez içerisinde verdik. Ancak M ve B'de olan ama K'da olmayan gazelleri ve bazı beyitleri metinde verdik ve dipnotlarda belirttik. Bunlardan M'de 18 gazel, B'de 17 gazel –biri Farsça-Türkçe mülemma-, K'da ise 20 gazel ve 1 beyit yer almaktadır. Bizim oluşturduğumuz metinde ise 22 gazel ve bir beyit yer almaktadır.

Bu yayımla Sâ'ib-i Tebrîzî'nin Türkçe şiirlerinin 3 farklı neşri Türk okuyucularının bilgisine sunulmuştur. Ayrıca Türkiye'de bilinmeyen 4 Türkçe gazeli (bak. Gazel XVIII-XIX-XX-XXII) ile bir Türkçe beyiti de ilim âlemine tanıtılmıştır.

³⁴ Meserret Diriöz, "Sâ'ib'in Türkçe Şiirleri", *Türk Kültürü Araştırmaları*, Yıl: XVI/1-2, Ankara 1977-1978, s. 277-301.

³⁵ Hamid Araslı, *Sâ'ib-i Tebrîzî*, Bakü 1946.

³⁶ Muhammed Kahraman, *Dîvân-i Sâ'ib-i Tebrîzî*, V Cilt, 1370, s. 3425-45.

Türkçe Şiirler

GAZEL I

(K: 3429-M: 284-B: 23)³⁷Ne ihtiyâc ki sâķī vire şarâb sene³⁸

Ki öz piyâlesini virdi âfitâb sene

Şarâb-ı la' li için tökme âb-i rû zinhâr

Ki dem-be-dem leb-i la' lîn³⁹ virür şarâb seneEger uram daşa peymâneni giçür menden⁴⁰

Şarâbdan niçe göz tikse her habâb sene

Kurutma terli 'izârin⁴¹ içinde bâde-i nâbKi gül kimi⁴² yaraşur çihre-i pür-âb seneŞarâbdan ne 'aceb olmasun⁴³ eger serhōşBu duzlu lebler ilen neylesün⁴⁴ şarâb seneBu âteşin yüz ilen kim dutar senin⁴⁵ etegin

Halâl iler çanını tâ yiter kebâb sene

Didüm çıhara⁴⁶ seni haţ hiçâbdan gâfil

Ki haţ gubârı olur perde-i hiçâb sene

Çıkar 'inâmı elinden şüküh-i hüsnünden

Eger sipihri-i berin olsa hem-rikâb sene⁴⁷

³⁷ Bu gazel Dânişmendân-i Âzerbaycan'da da geçmektedir. Bkz. Muhammed Ali Terbiyet, *a.g.e.*, s. 223. Ayrıca Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevlevî'de beş beyit olarak (1., 2., 4., 8. ve 9. beyitler) yer almaktadır. Bkz. Esrâr Dede, *a.g.e.*, s. 284.

³⁸ Redif olan "sene" kelimesi M'de "sanga" şeklindedir.

³⁹ La' lîn: la' lîng M.

⁴⁰ Menden: sâķī B.

⁴¹ Terli 'izârin: terlü 'izârunğ M.

⁴² Kimi: gibi M.

⁴³ Olmasun: olmasang M.

⁴⁴ Neylesün: neylesüng M.

⁴⁵ Senin: sening M.

⁴⁶ Didüm çıhara: didim çıçara M.

⁴⁷ Bu beyit sadece M'de vardır.

Senin⁴⁸ şahîfe-i hüsnin⁴⁹ kelâm-ı Şâ'ibdür
Ki dâğ-ı 'ayb olur hâl-i intihâb sene

GAZEL II

(K: 3430-M: 285-6-B:24)

'Âşıkın göz yaşına rahm eylemez ol âfitâb
Ağlamak⁵⁰ ilen aparmaz od elinden⁵¹ cân kebâb
Baş virende hançer-i sîrâbına⁵² yetmez mene⁵³
Gerçi sanır⁵⁴ özini başdan giçenlerden habâb
İçdi kanlar ol sitem-ger tâ kebâb itdi meni
Çekdi oddan intikâmın döne döne bu kebâb
Hâk oldum ol kemân ebrû oğın⁵⁵ şayd itmege
Bilmedim gök yayıdan⁵⁶ düşmez yire tîr-i şehâb
Ger dutuşa⁵⁷ âteş-i ruhsârilen⁵⁸ yirindedür
Eylesün⁵⁹ 'aşıklar ile niçe yüzüzlîh⁶⁰ niķâb
Şefkat ilen bir keret⁶¹ başın götür toprağdan⁶²
Niçe yolunda⁶³ şafağdan terlesün⁶⁴ kan âfitâb
Fâriğam seng-i melâmet içre cevri-i çerğden⁶⁵
Neylesün⁶⁶ gevherde olan suya mevc-i inķılâb

⁴⁸ Senin: sening M.

⁴⁹ Hüsnin: hüsnüng M.

⁵⁰ Ağlamak: yığlamak M, B.

⁵¹ Elinden: eliden M.

⁵² Hançer-i sîrâbına: hançer-i sîrâbinga M.

⁵³ Manga: mene M.

⁵⁴ Sanır: şayar M.

⁵⁵ Oğın: oğın M.

⁵⁶ Yayıdan: yaydan B.

⁵⁷ Dutuşa: Tutuşa M.

⁵⁸ Âteş-i ruhsârilen: âteş-i ruhsârıdın M; âteş-i ruhsârdan B.

⁵⁹ Eylesün: Eylesüng M.

⁶⁰ Yüzüzlîh: yüzüzlîğ M; yüzüzlük B.

⁶¹ Şefkat ilen bir keret: şefkat ile bir kerez M; şefkat ilen bir kere B.

⁶² Toprağdan: toprağdan M.

⁶³ Nice yolunda: Nice yolungda M; Nice yolında B.

⁶⁴ Terlesün: terlesüng M.

⁶⁵ Cevri-i çerğde: cevri-i çerğdin M.

⁶⁶ Neylesün: neylesüng M.

‘Aklı⁶⁷ ‘ışk itmek söz ilen sehl ü āsān görünür
Baş ağardı⁶⁸ nāfenin⁶⁹ tā anın itdi müşg-i nāb
Saymasa⁷⁰ her kim fenā dūnyāda mevcūd özini
Dāhīl-i cennet olur maḥşerde Şā’ib bī-ḥisāb

GAZEL III

(K: 3431-M: 286-B: 25)

Elden ıḥaram⁷¹ zūlf-i perīṣānını görcek⁷²
İşden giderem serv-i ḥırāmānını görcek
Susuzlara ger cān aḥıdur⁷³ eşme-i ḥayvān
Men cān virürem eşme-i ḥayvānını görcek
Ger bağlamasun⁷⁴ il gözini şerm-i ‘izārın⁷⁵
Cāndan kesilür ḥançer-i müjgānını görcek
Reyhān ki nezāket tōkölürdi aleminden
Ḥaṭ tīre⁷⁶ eker zūlf-i perīṣānını⁷⁷ görcek
Būlbül ki gülün⁷⁸ la‘l-i lebinden söz alırdı⁷⁹
Dili dolaşur gōnçe-i ḥandānını⁸⁰ görcek
Rıḍvān ki behīştin⁸¹ yemişi gözine gelmez
Dişler elini sīb-i zenaḥdānını⁸² görcek

⁶⁷ ‘Aklı: ‘aql B.

⁶⁸ Ağardı: aardı M.

⁶⁹ Nāfenin: nāfening M; nāfe tek B.

⁷⁰ Saymasa: saymıya M; sanmaya B.

⁷¹ ıḥaram: ıaram M.

⁷² Görcek: Redif olan bu kelime gazel boyunca M ve B’de görgec şeklindedir.

⁷³ Aḥıdur: aıdur M.

⁷⁴ Bağlamasun: bağlamasung M.

⁷⁵ Şerm-i ‘izārın: şerm-i ‘izāring M.

⁷⁶ Tīre: yere M.

⁷⁷ Zūlf-i perīṣānını: zūlf-i perīṣānını M.

⁷⁸ Gülün: gülüng M; gülin B.

⁷⁹ Alırdı: alırdı M.

⁸⁰ Gōnçe-i ḥandānını: gōnçe-i ḥandānını M.

⁸¹ Behīştin: behiştin M.

⁸² Sīb-i zenaḥdānını: sīb-i zenaḥdānını M.

Terden⁸³ ḥaṭ-ı reyḥān varāḥın pāk silibdür⁸⁴
 Naḳḳāş-ı gülistān ḥaṭ-ı reyḥānını⁸⁵ görecek
 Gül-reng olur şubḥ etegi ḳanlu terinden⁸⁶
 Ḥorşīd-i ʿizār-i ʿaraḳ-efşānını⁸⁷ görecek
 Müjgānı olub⁸⁸ ḳanlu yaşından reg-i yāḳūt
 Şāʿib leb-i laʿl-i güher-efşānını⁸⁹ görecek.

GAZEL IV

(K: 3432-M: 287-8-B: 26)

Olmadı ḥorşīdden daḡlarda rengīn ḳaşlar
 Gördiler laʿl-i lebin⁹⁰ ḳan terlediler daşlar
 Ḳıldı peydā ḥükm-i taḳvīm-i kühen gül defteri
 Açdılar çihre-i dildārımı⁹¹ naḳḳāşlar⁹²
 Ḳılmadılar sīne-i efgārımı⁹³ amac-gāh
 Eskik itdiler bizimlen⁹⁴ ol muḳavves ḳaşlar
 ʿĀşık-ı şādīḳ bilür seng-i melāmet ḳadrini
 Maḡzen-i sulṭāna lāyīḳdur bu yarar daşlar
 Gün dönende⁹⁵ il didüm⁹⁶ terk itmesün⁹⁷ yoldaşlıḡ
 Çün ḳara oldu günüm yād oldular⁹⁸ ḳardaşlar

⁸³ Terden: Yerden B.

⁸⁴ Silibdür: silübdür B.

⁸⁵ Ḥaṭ-ı reyḥānını: ḥaṭ-ı reyḥānını M.

⁸⁶ Olur şubḥ etegi ḳanlu terinden: alur şubḥ iki ḥāl-i terinden B.

⁸⁷ ʿAraḳ-efşānını: ʿaraḳ-efşānını M; muḥriḳ-efşānını B.

⁸⁸ Olub: alub B.

⁸⁹ Güher-efşānını: güher-efşānını M.

⁹⁰ Laʿl-i lebin: laʿl-i lebüng M.

⁹¹ Çihre-i dildārımı: çihre-i dildārımı M, B.

⁹² Bu mısraın vezni bozuktur.

⁹³ Sīne-i efgārımı: sīne-i efgārımı M; sīne-i efkārımı B.

⁹⁴ Eskik itdiler bizimlen: eksük atdılar bizimlengM; eksük itdiler bizümlen B.

⁹⁵ Gün dönende: gün ü dünden B.

⁹⁶ Didüm: didim M.

⁹⁷ İtmesün: itmesüng M.

⁹⁸ Oldular: oldılar M.

Yol eger haḳdur çeker yolsızdan âhır intiḳâm
Yola⁹⁹ tapşur çıḳdılar¹⁰⁰ yoldan eger yoldaşlar

Oldı maḡlûb-ı hevâ-yı nefis istilâ-yı ʿ aḳl
Aldılar ḫâkim elinden ihtiyâr evbâşlar

Çün gönül¹⁰¹ bî-nûr olur muṭlaḳ-ʿ inân olur heves
Kaş karalanda çıḳarlar¹⁰² yuvadan ḫuffâşlar

Hüsn-i ʿ âlem-sûz bilür ʿ ışḳ-sûzun ḳadrini
Şem^ʿ i gör pervânenüñ yolunda virdi başlar¹⁰³

Mihribân olmaz nesîm-i şubḫ-dem hergiz sene¹⁰⁴
Şem^ʿ tek tâ tøkmesen Şâʿib gözinden¹⁰⁵ yaşlar

GAZEL V

(K: 3433-M: 288-9-B: 29)

Meni maḫrûm iden ruḫsârdan¹⁰⁶ zülf-i perîşândur
Bu deryâ-yı letâfet mevc-i ʿ anber içre pinhândur

Eger ḫorşîd-i tâbânile¹⁰⁷ sensiz hem-şarâb olsam
Leb-i la^ʿ l-i mey-âlûdı gözümde¹⁰⁸ ḳanlu peykândur

Ded ü dâmi musahḫar iyleyüpdür¹⁰⁹ cezbe-i ʿ ışḳı
Dügün¹¹⁰ Mecnûn-ı şeydâ başına¹¹¹ çetr-i Süleymândur

⁹⁹ Yola: ile B.

¹⁰⁰ Çıḳdılar: çıḳdılar M.

¹⁰¹ Gönül: göngül M.

¹⁰² Çıḳarlar: çıkarlar M, B.

¹⁰³ Bu beyit sadece M.de var.

¹⁰⁴ Sene: sanga M.

¹⁰⁵ Gözinden: gözüngden M.

¹⁰⁶ Ruḫsârdan: ruḫsârıdın M.

¹⁰⁷ ḫorşîd-i tâbânile: ḫorşîd-i tâbân ile M, B.

¹⁰⁸ Gözümde: gözümğa M, B.

¹⁰⁹ İyleyüpdür: eyleyübdür M.

¹¹⁰ Dügün: dü kön (...) M.

¹¹¹ Başına: başığa M.

Kaçan ‘âşıkların¹¹² fikrine düşdi¹¹³ ol ‘aķıķı leb¹¹⁴
 Ki onun¹¹⁵ bir qara günlülerinden¹¹⁶ āb-ı hayvāndur¹¹⁷
 Meni mekr-i raķīb āvere kıldı yār kūyinden
 Çıhardan¹¹⁸ Ādemi Firdevsden tezvīr-i şeytāndur
 Müselmānım diyer mey tek iķer¹¹⁹ ‘âşıkların¹²⁰ qanın
 Menem kāfir eger ol düşmen-i ĩmān müselmāndur
 Maķabbet ehlinin cām-ı neşātı devrden düşmez¹²¹
 Niķün çeksün¹²² ģumār ol kim hemīşe iķdigi¹²³ qandur
 Men-i ģāki¹²⁴ ne tenhā olmuşam¹²⁵ Mecnūn kimi¹²⁶ rüsvā
 Ki ulduzdan¹²⁷ felek seng-i melāmet iķre pinhāndur
 Felekler qan iķer gördükce¹²⁸ tecrīd ehlini Şā’ib
 Ki yoķsızlar¹²⁹ ģarāmīler gözine¹³⁰ tığ-i ‘uryāndur

¹¹² ‘Āşıkların: ‘âşıklarung M.

¹¹³ Düşdi: düşar M.

¹¹⁴ ‘Aķıķı leb: ‘aķıķ leb B.

¹¹⁵ Onın: anıng M.

¹¹⁶ Günlülerinden: gözlülerinden B.

¹¹⁷ Bu beyit B’de “5. beyit” olarak geçmektedir.

¹¹⁸ Çıhardan: çıkaran M; çıharan B.

¹¹⁹ Mey tek iķer: mestin iķer B.

¹²⁰ ‘Āşıkların: ‘âşıklarung M.

¹²¹ Maķabbet ehlinin cām-ı neşātı devrden düşmez: maķabbet ehli heng-i cām u neşāţ derden dönmez B.

¹²² Niķün çeksün: niķüng çeksüng M.

¹²³ İķdigi: iķdügi M.

¹²⁴ Men-i ģāki: meni ģāki B.

¹²⁵ Olmuşam: olmuşam M.

¹²⁶ Kimi: gibi M.

¹²⁷ Ulduzdan: ol derdden B.

¹²⁸ Gördükce: gördükde M, B.

¹²⁹ Yoķsızlar: yoķsızlar B.

¹³⁰ Gözine: göziğe M; göziğa B.

GAZEL VI

(K: 3434-M: 289-90-B: 27)

  Aşık anı nı vesmelü aşun¹³¹ nihân ier
 Cevherlü tiĝ ın ara peyveste an ier
 İtdükce¹³² an gönülleri¹³³ ol la  1-i âteşin
 Âb-ı hayât tek ara zülfün¹³⁴ revân ier
 Tâ bir piyâle virdi kebâb itdi baĝrımı¹³⁵
 Her kim onun elinden¹³⁶ ier bâde an ier
 İller yaşar Hız(ı)r kimi¹³⁷ her kim ki giceler
 Gül üzli¹³⁸ yâr ilen mey-i çün erĝuvân ier
 Âdem nedür ki içmeyesün virdüğün¹³⁹ şarâb
 Vir sen eger firîřteye mey¹⁴⁰ bi-gümân ier
 Sâķi menile¹⁴¹ řiře vü peymâne neylesün¹⁴²
 Deryâ nı bir nefesde bu riĝ-i revân ier
 Tizraĝ eker nedâmete bed-mestlik yolu
 Her kim ki yaşı ise şarâbı yaman ier
 řâ'ib çü men onun¹⁴³ sözini salmadım yere¹⁴⁴
 Bilmem niçün benim¹⁴⁵ anı nı âsmân ier

¹³¹ aşun: aşın M; aşın B.

¹³² İtdükce: itdükçe M.

¹³³ Gönülleri: kö nülleri M.

¹³⁴ Zülfün: zülfün M.

¹³⁵ Baĝrımı: baĝrum M.

¹³⁶ Onun elinden: anung eliden M.

¹³⁷ Kimi: gibi M.

¹³⁸ Üzli: üzlü M.

¹³⁹ İçmeyesün virdüğün: içmeye sen virdüğün M; içmesün ol virdiğin B.

¹⁴⁰ Firîřteye mey: firîřte meyi B.

¹⁴¹ Menile: menümle M, B.

¹⁴² Neylesün: neylesün M.

¹⁴³ Onın: anıng M.

¹⁴⁴ Salmadım yere: yere şalmadım M; yere salmadım B.

¹⁴⁵ Benim: menüm M.

GAZEL VII

(K: 3435-M: 290-B: 28)

Gül kimi¹⁴⁶ her kim ki gülzâr içre nağd-i cânı var¹⁴⁷
 Sa' y iler töksün senin yolunda¹⁴⁸ tâ imkânı var
 Tâ ayağın¹⁴⁹ toprağına tökmesün¹⁵⁰ dutmaz karar
 Her kimin¹⁵¹ meclisde minâ tek bir avuc şanı var
 Ne ' acib ' aşıkları ger başdan açsun nâz ilen¹⁵²
 Kâkül-i müşğîn kimi¹⁵³ her kim ki ser-gerdâni var
 İçmemiş cân bahşlar nezzâreden ' aşıklara
 Terlü ruhsârın¹⁵⁴ ' acâyib çeşme-i hayvânı var¹⁵⁵
 Eyleyüpdür nokta-i hâlin¹⁵⁶ meni pergârsız
 Yoğsa¹⁵⁷ deryâ üzre her bir çatrenin¹⁵⁸ devrânı var
 Gezdürürler¹⁵⁹ el-be-el dağın gönüller pâresi¹⁶⁰
 Yerde qalmaz câm tek her kim ki ıstı¹⁶¹ şanı var
 Püçdi¹⁶² her söz ki deyirler¹⁶³ ma' rifetden ehl-i qâl
 Bahrden çıkmaz¹⁶⁴ şadef tâ gevher-i gâltanı var

¹⁴⁶ Kimi: gibi M.¹⁴⁷ "var" redifî M'de "bar" şeklindedir.¹⁴⁸ İler töksün senin yolunda: iler töksüng senüing yolunda M: ile töksün senin yoluna B.¹⁴⁹ Ayağın: ayağıng M.¹⁵⁰ Tökmesün: tökmesüing M.¹⁵¹ Kimin: kiming M.¹⁵² İlen: ile B.¹⁵³ Kimi: gibi M.¹⁵⁴ Ruhsârın: ruhsârıng M.¹⁵⁵ Bu beyit B'de yok.¹⁵⁶ Nokta-i hâlin: nokta-i hâling M.¹⁵⁷ Yoğsa: yoğsa M, B.¹⁵⁸ Çatrenin: çatrenüing M.¹⁵⁹ Gezdürürler: gızdürürler M.¹⁶⁰ Dağın gönüller pâresi: dağıng köngüllar yaresi M.¹⁶¹ İstı: işti B.¹⁶² Püçdi: püçdur M.¹⁶³ Deyirler: dirler M.¹⁶⁴ Çıkmaz: çıkmaz M.

Çoh¹⁶⁵ degül hayret yeri ger varsa¹⁶⁶ şîrîñ sözleri
Tütînin¹⁶⁷ Şâ'ib nazarda gözgi¹⁶⁸ tek meydâni var

GAZEL VIII

(K: 3436-M: 291-B: 30)

Çıhartdı¹⁶⁹ haññ u menem zülf mübtelâsı henüz
Dügün saşaldı vü başımdadır¹⁷⁰ qarası henüz

Hañın¹⁷¹ ğubârı kıoyaşı¹⁷² egerçi yaşurdı
Gözimi¹⁷³ ħîre kıılır yüzünün¹⁷⁴ şafâsı henüz

Bahâr idende ne¹⁷⁵ kıanlar ki tökdi gözlerden
Ħazân olanda neler eylesün ħinâsı¹⁷⁶ henüz

Suwardılar kıılıcından¹⁷⁷ meger gülistânı
Ki birbirine kıavuşmaz gülin¹⁷⁸ yarası henüz

Ħayât suyına bir dağ kıoydı reşk-i lebin¹⁷⁹
Ki ğiçdi 'ömr-i ebed tüşmedi qarası henüz

Muħîñ-i 'ışk ara men ol ħabâb-i bî-bâkem
Ki ğitdi başım u başımdadır¹⁸⁰ hevâsı henüz

Vişâl ümidine 'ömrin ğeçitdi küyinde¹⁸¹
Yetişmez işlerine¹⁸² Şâ'ibin¹⁸³ du'âsı henüz

¹⁶⁵ Çoh: çok M, B.

¹⁶⁶ Varsa: barsa M.

¹⁶⁷ Tütînin: tütîning M.

¹⁶⁸ Gözgi: gözgü M.

¹⁶⁹ Çıhartdı: çıkardı M; çıhardı B.

¹⁷⁰ Saşaldı vü başımdadır: şaşaldı vü başımdadır M.

¹⁷¹ Hañın: hañing M.

¹⁷² Kıoyaşı: kıoyaşın M.

¹⁷³ Gözimi: gözimni M.

¹⁷⁴ Ħîre kıılır yüzünün: ħıyre kıılır yüzüning M; ħîre kıılır yüzün B.

¹⁷⁵ İdende ne: yitdide B.

¹⁷⁶ Eylesün ħinâsı: eylesüng ħinâsı M; eylesün cefâsı B.

¹⁷⁷ Kıılıcından: kıılıcıngdan M.

¹⁷⁸ Gülin: gülüng M.

¹⁷⁹ Reşk-i lebin: reşk-i lebing M.

¹⁸⁰ Başım u başımdadır: başım u başımdadır M; yaşım u başımdadır B.

¹⁸¹ Ğeçitdi küyinde: ğiçürdi küyüingde M; ğiçürdi küyinde B.

¹⁸² İşlerine: itleringa M.

¹⁸³ Şâ'ibin: Şâ'ibing M.

GAZEL IX

(K: 3437-M: 291-92)

Könlüm¹⁸⁴ ol maḥmūr gözlerden degül âzârsız
 Kim görüpdür bu ḥarâb olmuş ivi bīmârsız
 El-be-el gülzârdan horşid dāmânın¹⁸⁵ dutar
 Üz gözin¹⁸⁶ her kim şebnem tek kıllur jengârsız
 Çekmedi bülbül nefes tâ gitdi gül gülzârdan
 Hiç kâfir ḳalmasun¹⁸⁷ yâ Rab cihânda yârsız
 Ḥâksârlıḥ¹⁸⁸ pişe kıll tâ feyz-i Ḥaḳ yetsün sene¹⁸⁹
 Kölge salmaz mihr-i tâbân başlara dīvârsız
 Küfrsiz ger mümkün olsaydı niżâm-ı âb u gil
 Baş dutardı sübḥanın¹⁹⁰ cem' iyyeti zünnârsız
 Derd ü dağ-ı ' ışık ilen Şâ'ib olur insân melek
 Kâmil olmaz sîm ü zer mağşûş olanda nârsız

GAZEL X

(K: 3437-38-M: 292-B: 31)¹⁹¹

Tutulmuş¹⁹² könlümü¹⁹³ cām ile şādân eylemek olmaz
 El ilen pistenin¹⁹⁴ ağızını ḥandân eylemek olmaz
 Ne sözdür bu ki olsun¹⁹⁵ şâḥib-i meşreb ḳurı zâhid¹⁹⁶
 Ḳara toprağı hergiz âb-ı ḥayvân eylemek olmaz

¹⁸⁴ Könlüm: könlüm M.¹⁸⁵ Dāmânın: dāmânıng M.¹⁸⁶ Üz gözin: gözgüsün M.¹⁸⁷ Ḳalmasun: ḳalmasung M.¹⁸⁸ Ḥâksârlıḥ: ḥâksârlıḳ M.¹⁸⁹ Yetsün sene: yetsüng sanga M.¹⁹⁰ Sübḥanın: sübḥanıng M.¹⁹¹ Bu gazel Tezkire-yi Şu'arâ-yı Âzerbaycan'da da geçmektedir bak. Muhammed Deyhîm, *a.g.e.*, s.377-78.¹⁹² Tutulmuş: tutulmuş M, B.¹⁹³ Könlümü: könlümü M.¹⁹⁴ Pistenin: pistening M.¹⁹⁵ Olsun: olsun M.¹⁹⁶ Şâḥib-i meşreb ḳurı zâhid: ...kuru... M; şâḥib-i nazar zühhâd B.

Bulut kılan¹⁹⁷ keser cevlan idende¹⁹⁸ ıldırım t̄ği
 Könüller perdesinde¹⁹⁹ ışık pinhān eylemek olmaz
 Menim göz yaşımı²⁰⁰ çıkıl feleklerden temāşā kıl
 Hābābı kaşrlar içinde tūfān eylemek olmaz²⁰¹
 Kılıç ger içse 'ālem kanını s̄rāblıg bilmez
 Seni 'uşşāk katlinden peşimān eylemek olmaz
 Men-i Mecnūnı 'ākil eylemek mümkün degül nāşih
 Söz ilen müşg-nāb olan kanı kan eylemek olmaz
 Hāṭadan giçdi ceyrān kanını müşg eyledi Şā'ib
 Dime 'iştānı ṭā'at küfri imān eylemek olmaz

GAZEL XI

(K: 3438-39-M: 293-B: 32)

Meyden ol çihre-i zībā 'araç-efşān olmuş²⁰²
 Yā ser-ā-ser göz olup özine ḥayrān olmuş
 Bu gören dāyireni²⁰³ hāle gümān²⁰⁴ itme ki çerḥ
 Ağzın açub meh-i şeb gerdüme ḥayrān olmuş
 Gözden ıraç²⁰⁵ keh-i sultān-ı cünūn şevketden²⁰⁶
 Her dügün²⁰⁷ başıma bir çetr-i Süleymān olmuş
 Leb-i la' līn gāmıdan²⁰⁸ bes ki udubdurlar²⁰⁹ kan
 Hūblarun daş üregi kān-i Bedaḥşān olmuş

¹⁹⁷ Kılan: kının M.

¹⁹⁸ Keser cevlan idende: kimi cevlan urarda B.

¹⁹⁹ Könüller perdesinde: könüller perdesinde M; könül perdelerinde B.

²⁰⁰ Menim göz yaşımı: menüm göz yaşımı M.

²⁰¹ Bu beyit B'de 5. Beyit olarak geçmektedir.

²⁰² Redif olan "olmuş" kelimesi M ve B'de olmuş şeklinde geçmektedir.

²⁰³ Dāyireni: dā'ireni B.

²⁰⁴ Gümān: ḥayāl B.

²⁰⁵ İraç: ırağ M.

²⁰⁶ Şevketden: şevketidin M.

²⁰⁷ Dügün: dü kön (..) M.

²⁰⁸ Leb-i la' līn gāmıdan: Leb-i la' līng gāmıdın M; Leb-i la' līn gāmından B.

²⁰⁹ Udubdurlar: udubdullar M; udubdur B.

Tâ görüpdür nazārın var oĥ²¹⁰ ilen ey²¹¹ qaşı yay
 Gül özin cem^c kılub ğonçe-i peykān olmuş
 Şāf idende leb-i cān-baĥşımı devrānun eli²¹²
 Bir iki qaṭre damub çeşme-i ĥayvān olmuş
 Raĥm kıl Şā^ʿibe sāķī[̄] mey ilen dut elini
 Niçe içsün²¹³ kınımı bu üregi kıan olmuş

GAZEL XII

(K: 3439-40-M: 293-94-B: 33)²¹⁴

Ĥaṭ ğubārı²¹⁵ ^cārizim²¹⁶ āyāt-ı Kıur^ʿān eylemiş
 Ĥüsn-i şāĥib-şevketin²¹⁷ mūrı Süleymān eylemiş
 Nokṭa-i sehv eyleyüpdür²¹⁸ ğözlerün²¹⁹ ceyrān ğözin
 Kıaşlarun²²⁰ bayram hilālin ṭāķ-ı nisyān eylemiş
 Azdırubdur ğül yüzün²²¹ bülbülleri ğülzārdan
 Sünbülün²²² reyĥān ĥaṭın topraĝa yeksān eylemiş
 Ka^c beni büt-ĥāne eylüpdür²²³ firengī ğözlerin
 Yer yüzün zünnār-i zülfün²²⁴ kāfiristān eylemiş
 La^c l-i meygünün²²⁵ ki içübdür Bedaĥşān kınımı
 Ğonçeni bülbül ğözine²²⁶ kıanlu peykān eylemiş²²⁷

²¹⁰ Nazārın var oĥ: nazārung bar oĥ M.

²¹¹ İlen ey: ilen B.

²¹² Leb-i cān-baĥşımı devrānun eli: leb-i cān-baĥşungı devrān eliden M; leb-i cān-baĥşımı devrān işidür B.

²¹³ Niçe içsün: nice içsüng M; nice içsün B.

²¹⁴ Bu gazel Tezkire-yi Şu'arâ-yı Âzerbaycan'da da geçmektedir bak. Muhammed Deyhîm, *a.g.c.*, 379-80.

²¹⁵ Ğubārı: ğubārın B.

²¹⁶ ^cĀrizim: ^cĀrizing M.

²¹⁷ Ĥüsn-i şāĥib-şevketin: Ĥüsn-i şāĥib-şevketüng M.

²¹⁸ Eyleyüpdür: eyleyübdür M, B.

²¹⁹ Ğözlerün: ğözlerüng M.

²²⁰ Kıaşlarun: kıaşlarung M; kıaşların B.

²²¹ Azdırubdur ğül yüzün: azdurubdur ğül yüzüng M; azdırubdur ğül yüzün B.

²²² Sünbülün: sünbülüng M.

²²³ Eylüpdür: idüpdür M; idübdür B.

²²⁴ Zünnār-i zülfün: zünnār-i zülfüng M.

²²⁵ La^c l-i meygünün: la^c l-i meygüng M.

Başını hıtt-ı şu²²⁸ a²²⁹ ilen dutupdur²²⁸ âfitâb
Tâ benim çâbü-k-süvârım²²⁹ a²²⁹ azm-i meydân eylemiş
İltifât-ı la²³⁰ l-i cân-bağşun²³⁰ kara günlüleri
Hâlk içinde perdedâr-ı âb-ı hayvân eylemiş
Derd-i i²³¹ ışkın²³¹ çihre-i zerrin ilen yer yüzini
Şafha-i horşid-i tâbân tekzer-efşân eylemiş²³²
Mevce-i deryâ-yı ihsânun²³³ dutubdur yer yüzün
Terlü ruhsârün²³⁴ cihâni şehr-i Yünân eylemiş
Cilve-i bād-ı bahâr-ı iltifâtn²³⁵ gül kimi²³⁶
Könlümi²³⁷ min çâk ilen dest ü giribân eylemiş
Ne a²³⁸ aceb ger Şâ'ib ilen hıtt seni²³⁸ kıldı rahîm
Hıtt-ı zâlim beyle kâfir çoğ²³⁹ müselmân eylemiş

GAZEL XIII

(K: 3440-41-M: 294-95-B: 34)

Ömr giçdi sefer esbâbını âmâde kılin²⁴⁰
Her ne sizden kese tîğ-i ecel ondan kesilin²⁴¹
Kulzüm-i i²⁴² ışktan ey ayrı düşen²⁴² şebnemler
Düşmemişken yola seylâb-ı bahârî yığılin²⁴³

²²⁶ Gözine: gözige M.²²⁷ Bu beyit B'de 6. beyit olarak geçmektedir.²²⁸ Dutupdur: dutubdur B.²²⁹ Menim çâbü-k-süvârım: menüm çâpik-sevârüm M, B.²³⁰ Cân-bağşun: cân-bağşun M; cân-bağşın B.²³¹ Derd-i i²³¹ ışkın: derd-i i²³¹ ışkıng M.²³² Bu beyit M'de 9. beyit olarak geçmektedir.²³³ İhsânun: ihsânıng M; ihsânın B.²³⁴ Terlü ruhsârün: terlü ruhsârung M; Şevk-i rüyın bu B.²³⁵ İltifâtn: iltifâtung M; iltifâtn B.²³⁶ Kimi: gibi M.²³⁷ Könlümi: könlümi M.²³⁸ Hıtt seni: hıttını B.²³⁹ Kâfir çoğ: çok kâfer M, B.²⁴⁰ Kılin: kılung M.²⁴¹ Ondan kesilin: andan kesilüng M.²⁴² Düşen: tüşen M.²⁴³ Yığılin: yığılung M.

Tâ sizi devr-i zamân eyleyüpdür²⁴⁴ pâ-mâl
 Gün sarı şebnem-i gül tek bu²⁴⁵ çemenden çekilin²⁴⁶
 Olmayan²⁴⁷ çerh-ara pervâz²⁴⁸ -ı revândan gâfil
 Bu kül ilen qaralan gözgüleri şâf kılm²⁴⁹
 Gök fezâsı ne maqâm²⁵⁰ -ı per ü bâl açmağdur
 Dâne-i nâr kimi²⁵¹ birbirinize kısilın²⁵²
 Ger umarsız ki cevân-baht olasız âhîr-i^ç ömr
 Kocalar kadrini zinhâr igidlikde²⁵³ bilin²⁵⁴
 Arturur²⁵⁵ gerd-i ma^ç aşını kuru istiğfâr
 Bu zemîngîr tozını²⁵⁶ eşk-i nedâmetle silin²⁵⁷
 Yaş²⁵⁸ kıılır ham kocalar kâmetini tã^ç atsiz
 Egmemişken sizi bu çerh-i muqavves egilin²⁵⁹
 Duta ger gönçe kimi çevrenizi²⁶⁰ neşter-i hâr
 Virmeyin²⁶¹ gül kimi²⁶² elden kadeh-i mey içilin²⁶³
 Kim ki sâğar kimi²⁶⁴ ağzın açasız minâ tek
 Güle güle kerem ilen²⁶⁵ oni²⁶⁶ ma^ç mür kılm²⁶⁷

²⁴⁴ Eyleyüpdür: eyleyübdür B.

²⁴⁵ Şebnem-i gül tek bu: şebnem geldikce B.

²⁴⁶ Çekilin: çekilüng M.

²⁴⁷ Olmayan: olmayun M.

²⁴⁸ Pervâz: perdâz M; pervâne B.

²⁴⁹ Kılm: kılung M; eyleyin B.

²⁵⁰ Maqâm: maqâl B.

²⁵¹ Kimi: gibi M.

²⁵² Birbirinize kısilın: birbirinüze kısilung M.

²⁵³ İgidlikde: igitlikde B.

²⁵⁴ Bilin: bilüng M.

²⁵⁵ Arturur: artırrur B.

²⁵⁶ Zemîngîr tozını: zemîngîr tozi M; zemînger tozını B.

²⁵⁷ Silin: silüng M.

²⁵⁸ Yaş: fâş B.

²⁵⁹ Egilin: egilüng M.

²⁶⁰ Kimi çevrenizi: gibi çevrenizi M.

²⁶¹ Virmeyin: virmeyün M.

²⁶² Kimi: gibi M.

²⁶³ İçilin: açılung M.

²⁶⁴ Kimi: gibi M.

Bâdenin cûşî onun²⁶⁸ sūz-ı kelâmındandır
Şâ'ibin kıadrini ey ehl-i ħarâbât bilin²⁶⁹

GAZEL XIV

(K: 3441-42-M: 296-B: 35)

Dutma²⁷⁰ ol gül dâmenin maĥşer güninde²⁷¹ cân için
Kılma yüz-sizlik²⁷² nigâr ilen bir avuc kıan için
Açmagil ağzın görende ħâl-i müşğîn danesi
Egme baş pergâr tek her noktaya devrân için
Yoldaş oldur kim kıara günlerde yoldan çıĥmasun²⁷³
Kesme²⁷⁴ yoldaşdan Ĥız(ı)r tek çeşme-i ħayvân için
Yengi ay başın eger ħorşide tâ olsun²⁷⁵ tamâm
Sâde-dil bilmez ki besler özini noķşân için
Meşreb için kıoymagil elden 'inân-i ihtiyâr
Ĥâmlıĥdan²⁷⁶ atını²⁷⁷ öldürmegil meydân için
Ĥüsn cev-lânından el kesmekdür arvadlar işi
Kes²⁷⁸ özinden merdler tek Yûsuf-ı Ken'ân için
Minnet ilen dirilik Şâ'ib ölümdeñdür beter
Cân virürler ehl-i ĥayret derd-i bî-dermân için

²⁶⁵ İlen: ile B.

²⁶⁶ Onı: anı M.

²⁶⁷ Kılın: kılung M.

²⁶⁸ Bâdenin cûşî onun: bâdenüñg cûşî anıñg M; bâde, ney cûşî... B.

²⁶⁹ Bilin: bilüñg M.

²⁷⁰ Dutma: Tutma: B.

²⁷¹ Güninde: gününde M.

²⁷² Yüz-sizlik: yüz-süzliĥ M; yüz-sizliĥ B.

²⁷³ Çıĥmasun: çıķmasung M.

²⁷⁴ Kesme: küsme M; ĥiçme B.

²⁷⁵ Olsun: olsung M.

²⁷⁶ Ĥâmlıĥdan: Ĥâmlıķdan B.

²⁷⁷ Atını: atungı M.

²⁷⁸ Kes: ĥiç B.

GAZEL XV

(K: 3442-43-M: 296-97-B: 36)

Meh-i şeb-gerd eger görsün onun²⁷⁹ ħorşīd-i ruḥsārın
 Kemend eyler onı²⁸⁰ şayd itmek için hāle zünnārın
 Şeker-ḥand eyleyende neylesün²⁸¹ ‘ uşşāk ilen yā Rab²⁸²
 Ki acı sözler ilen²⁸³ cān virür la‘ l-i şeker-bārın
 Diyerler derdmend olan bilür hem-derd ḥālını
 Yetişmez ḥasteler ḥāline niçün çeşm-i bīmārın²⁸⁴
 Nice maḥv olmasun²⁸⁵ ādem onın²⁸⁶ seyrānını görcek²⁸⁷
 Ki ceyrān unudupdur vaḥşetin gördükce reftārın
 Ne lāyıkdur ki ‘ ışk ehli kıla ḳan içdigin (sen)siz²⁸⁸
 Niçün bülbül yaşurmaz il gözinden kanlu minḳārın
 Maḥabbet işiden el çekme ‘ ışk işin şebātın gör
 Ki Ḥusrev taşdın maḥv itmedi Şīrīn nümūdārın²⁸⁹
 Sipih-r-i seng-dil içre men ol Ferhād-ı ter-destem²⁹⁰
 Ki āb-ı tīşeden kān-i zümür-rüd kıldı kühsārın²⁹¹
 Meger ol āfītāb ilen şafaḳ-gün mey içer Şā’ib
 Ki serḥōş tek²⁹² çeker yer üzre her gün şubḥ destārın²⁹³

²⁷⁹ Görsün onın: görsüng anıng M.

²⁸⁰ Onı: anı M.

²⁸¹ Neylesün: neylesüng M.

²⁸² Yā Rab: yāri B.

²⁸³ Sözler ilen: sözlerin B.

²⁸⁴ Bu beyit M ve B’de geçmektedir.

²⁸⁵ Nice maḥv olmasun: niçün maḥv olmasung M; niçün... B.

²⁸⁶ Onın: anıng M.

²⁸⁷ Görcek: görgeç M, B.

²⁸⁸ içdigin (sen)siz: içdüging zāhir M; ... zāhir B.

²⁸⁹ Bu beyit sadece M’de geçmektedir.

²⁹⁰ Ter-destem: zeber-destem B.

²⁹¹ Bu mısraın vezni bozuktur.

²⁹² Tek: mey B.

²⁹³ Şubḥ destārın: şubḥ dem sarın B.

GAZEL XVI

(K: 3443-M: 297-98-B: 37)

Sâkiyâ meyden rûfû kı́l çāk bolmuş könlümi²⁹⁴
 Kı́l bu isi²⁹⁵ kı́n ilen peyvend üzölmüş könlümi
 Kı́almışam yerde kı́natsız kı́uř kimi²⁹⁶ pervāzdan
 Yola sal²⁹⁷ cām-ı řarāb ilen bozulmuş²⁹⁸ könlümi
 Artuķ eyler bāde-i řāfi benim vīrānlıķım²⁹⁹
 Dürd ilen ta' mīr kı́l sākī pozulmuş könlümi
 Zühdden kı́n kı́ruyupdur baķrım³⁰⁰ iķre lāle tek
 Tāze kı́l eski mey ilen bu kı́urulmuş³⁰¹ könlümi
 Luř kı́l řahbā-yı rūřen ile³⁰² ey māh-ı tamām
 Bayram ayı eylegil ğamdan bükölmüş könlümi
 Cām vurmaķ³⁰³ resmdür sākī dutulmuş³⁰⁴ ay iķün
 řayķal-i cām ile perdāz³⁰⁵ it dutulmuş³⁰⁶ könlümi
 Eyle kim řā'ib ğam-ı devrān dutupdur³⁰⁷ ķevremi
 Seyr-i gül mümkin degöl aķsun³⁰⁸ dutulmuş³⁰⁹ könlümi

²⁹⁴ Bolmuş könlümi: bolmuş könglümi M. Redif olarak geķen “ –müş könlümi” kelimesi M'de “ –mış könglümi” şeklindedir.

²⁹⁵ Bu isi: bu ıstı M; yuvası B.

²⁹⁶ Kimi: gibi M.

²⁹⁷ Sal: řal M.

²⁹⁸ Bozulmuş: yorulmuş M.

²⁹⁹ Menim vīrānlıķım: menüm vīrānlıķım M.

³⁰⁰ Baķrım: baķrum M.

³⁰¹ Bu kı́urulmuş: kı́uru bolmuş M; bu kı́urumuş B.

³⁰² İle: bile M; birle B.

³⁰³ Vurmaķ: urmak M, B.

³⁰⁴ Dutulmuş: dutulmuş M; tutulmuş B.

³⁰⁵ Perdāz: pervāz B.

³⁰⁶ Dutulmuş: dutulmuş M; tutulmuş B.

³⁰⁷ Dutupdur: Tutubdur B.

³⁰⁸ Aķsun: aķsunğ M.

³⁰⁹ Dutulmuş: dutulmuş M; tutulmuş B.

GAZEL XVII

(K: 3444-M: 298-B: 38)

Biz ne imdi zerre tekcevlâna gelmişlerdenüz
 Âfitâb-ı ʿışk ilen devrâna gelmişlerdenüz
 Gün giçürmekdür³¹⁰ hisâbı şâhid egriliğ³¹¹ için
 Doğrılığdan biz bugün dîvâne gelmişlerdenüz
 Sanadur³¹² bârân-ı rahmet ger kılıc gökden yaçar
 Koç kimi³¹³ kurban için meydâna gelmişlerdenüz

GAZEL XVIII

(K: 3444)

Dâğ oldı derûnımda benim nâz-ı maḥabbet
 Min dürlü şadâ virmededür sâz-ı maḥabbet
 Çeşmün ki ide luḥfile ʿuşşâka tebessüm
 ʿÖmrinde olur maḥrem [ü] hem-râz-ı maḥabbet
 Min cevrine muʿtâd iken ol ʿâşık-ı zârın
 İtmez ne kadar itmesen iʿzâz-ı maḥabbet
 Mestâne idib nâzile ol çeşm-i siyâhı
 Göster dil-i Şâʿib kimi iʿcâz-ı maḥabbet

GAZEL XIX

(K: 3444-45)

Min dil-i maḥzûnile bir tâze kurbânız hele
 Zaḥm-ı tîr-i ğamze-i mestinle bî-cânız hele
 Olmadan ğam çekme rîz-i devr zamânından senin
 Nâle vü âh itmede dil indi ḥayrânız hele
 Luḫf idersen gerçi sen aġyâra her dem döstüm
 Rûz u şeb biz firḫatinle zâr u nâlânız hele
 ʿİd-i vaşlına müşerref olmadan aġyâr-ı dûn
 Destini bûs eyledik biz onla şâdanız hele

³¹⁰ Giçürmekdür: geçürmekdür M; giçirmekdür B.

³¹¹ Egriliğ: egriliğ M, B.

³¹² Sanadur: şâbiruz M; şanadur B.

³¹³ Kimi: gibi M.

Dām-ı dūzaḥ içre aḡyār olmasın ašlā ḥalāş
Şā'ibā biz cennet-i dildāra mihmānız hele

GAZEL XX³¹⁴

(K: 3683)

Üregin sırrını o kan aḡıdan gözler açar
Her ive baḡmaḡ için yā baca yā pencere var
Ārif insān hara gitse ḡayıdar tez vaḡana
Şem' bir yerde yanar şu' lesi eḡrāfa uçar
Dünyānı ḡayıdaya salmaḡ āsān da degül
Sanki nādān bir adam miḡ götürüb nāli yazar
Kim yetişse kāmilen o ucalar 'arşa ḡadar
Sünbüle döndü mudan biḡ onı ḡıramāna apar
Göz yaşı pāk eyliyir sīneden ḡasret tozunı
Etek ile silinen āynada ḡiç toz mu ḡalar
Sürdi ḡalkın ḡanını zālīm adamlar zili tek
Teşne insān yuḡuda hey suyun ardınca ḡaçar
'Işḡın ilk şartı budur Şā'ib özünden ḡiçesin
Kim özünden ḡiçecek o tapacaḡ burda ḡarar

GAZEL XXI

(M: 287)

Çıḡdı tā meh-tāb seyrānına ol müşḡin-kemend
Eyledi māh-ı temāmı häledin zünnār-mend
ḡılmadı ḡanlı gözümḡa raḡm ruḡ-sāruñ meḡer
Bu yaranı eylasun ḡaḡḡ-ı ḡubāruñ ḡuşḡ bend
Leblerüñ şehdi dilüng acılıḡın az itmedi
Nice şirīn eylesün acı bolan bādāmı ḡand

³¹⁴ Bu gazel Muhammed Kahraman tarafından Türkçe gazellerin yer aldığı kısımda değil, divanın sonunda "Yek Gazel-i Tāze Yāfte-i Turkî (: Yeni Bulunan Türkçe Bir Gazel)" başlığı altında verilmiştir. Muhammed Kahraman, burada gazel hakkında şu açıklamayı yapmaktadır: 16 Ābān 1369 yılında Tahran'da neşredilen *İslāmî Birlik* mecmuasının bir nüshasını Tebriz'den Aka-yı Behrām Hak-perest bana gönderdi. Onda Sā'ib'in hayatını anlatan ve 5 Türkçe şiirine yer veren bir makale vardı. Ne yazık ki yazıyı neşreden ile Türkçe şiirlerin alındığı kaynak belirtilmemişti. Bu gazellerin birincisi bizdeki nüshalarda yoktu. Bu gazeli burada vermemizin uygun olacağı düşüncesiyle yayımlıyoruz.

Kimdir ol meclisde ta' z̄im eylayen yer gösteren
 Kılmaya dil-süzluğ ' aşık̄lar ilan ger sipend
 Z̄ālim el çekmez sitemdin çekse devrāndın sitem
 Piç ü t̄āb ilan ne mümkündür raḥīm olsun kemend

GAZEL XXII

(B: 39)

Şāh-i men der-kūy-i to tā key konem feryād hey³¹⁵
 Daḥı t̄āḳat ḳalمامışdur dād hey bī-dād hey
 Hem-demem ḡam mūniseḡam dilberā ḡam-ḡār-i ḡam³¹⁶
 Ey dolanım başına sensiz degül dil şād hey
 Geh be-' işve geh be-ḡamze geh teḡāfūl geh be-nāz³¹⁷
 Aparırsın ' aḳlumı bir şīve ger üstād hey
 Bes heme şeb der-firākat zār u nālān bī-refīḳ³¹⁸
 Ḳalmışam zār u zelīl ey yār-ı men imdād hey
 Der-dil-i Şā'ib besī cā kerde est çeşmān-ı mest³¹⁹
 İki kāfir bir müselmān öldürür bī-dād hey

BEYİT

(K: 3445)

Der-Maḡlūb Şoden-i Nedr Muhammed Ḥan ez-Pādşāh-i Hind
Gofte Şode

Ġafletden oldı ḡusrev-i Tūrān zebūn-i Hind
 Her kim gider yuḡuya ḳara onı tiz basar

³¹⁵ Ey benim şahım! Senin köyünde ne vakte kadar feryat ederim.
³¹⁶ Hemdemim gam, munisim gam, dilberim, gamhârım gamdır.
³¹⁷ Bazen işve ile, bazen gamze ile, bazen tegafül, bazen naz ile.
³¹⁸ Bes bütün gece ayrılığında ağlayıp inlemede ve arkadaşsız.
³¹⁹ Senin sarhoş gözlerin Sâ'ib'in yüreğinde sağlam yer etmiştir.

“SĀ‘IB-İ TEBRİZĪ AND HIS TURKISH POEMS”

Abstract

Saib-i Tebrizi is one of the most important Turkish poets in the Persian Literature through his Persian works. He is one of the important exponents of the Sebki-Hindi style. He was famous in India, Afghanistan, and Turkey rather than in Iran. He was regarded as a great teacher and he had a number of followers. Together with his Persian poems, he also wrote Turkish poems. However, his Turkish poems are fewer than those in Persian. These poems are very different from those by Persian poets in respect to quantity and nature. Most of his Turkish poems were composed as parallel to poems by great poets such as Nevâî, Fuzûlî, Habîbî, and Hatâî. With this study, three different works about Saib-i Tebrizî in Turkey, Azerbaijan, and Iran are presented to the readers' attention. His four gazels and one beyt unknown in Turkey are introduced.

Keywords

Saib-i Tebrizî, Turkish poems, Turkish, gazel

